

Mátray Magdolna

Kézműves mesterségek portékái, műhelyei régen és ma I.

NSZFI
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:
Népi kézműves vállalkozás működtetése

A követelménymodul száma: 1004-06 A tartalomazonosító száma és célcsoportja: SZT-003-30

KÉZMŰVES MESTERSÉGEK PORTÉKÁI, MŰHELYEI RÉGEN ÉS MA I.

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A vásárokon a bennünket körbevevő tárgyak között tudni kell, hogy mely tárgyak gépi sorozatgyártás terméke és melyek készültek kézműves munkával. A gépek a használati tárgyak gyártásában nagy segítségek, azok által készített termékek könnyen beszerezhetőek, és áruk viszonylag könnyen megfizethető, míg a kézműves tárgyak drágábbak, a egyedi kivitelezésűek, hűen tükrözik hagyományainkat.

A kézműves szakma pályaválasztáskor hatással lehet ránk nagyszüleinktől, dédszüleinktől hagyományozódott használati tárgyaik, kézi szerszámaik. A régi tárgyak vonzása is terelhet bennünket a kézműves mesterségek elsajátításának igénye felé. Szívesen tanuljuk a mesterfogásokat és alakítjuk életünket kreatív cselekvések irányába. A kézműves portékák szépségét, formavilágát a hagyományokra épülve átültetjük mai életünk használati tárgyaiba, és jellegzetes stílust alakítunk ki a műhelymunkánkban.

Gondolja végig, és írja le röviden, mi alapján választotta kézműves mesterségét?

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

- Kik voltak a kézművesek?
- Kik a mai kézművesek?
- Kik a népi kézművesek?
- Mi az, hogy portéka?
- Mi az, hogy termék?
- Miért változtak a portékák, termékek az évszázadok alatt?
- Mi az, hogy hagyomány?
- Miért fontos a tárgyak funkciója?

ALAPFOGALMAK

1. Kézművesség:

- A kézművesség olyan tevékenység, amely során terméket hoz létre az alkotó természetes eredetű alapanyagból kézi erővel és kézi szerszámmal.
- A kézművesség a kézműves mesterségek gyűjtőneve is.

2. Kézműves:

- Kézműves az, aki hagyományos technikával, vagy ornamentikával, természetes anyagokból alkot; maga tervezi, és kézi technikákkal készíti egyedi tárgyait; zsúrizteti elképzeléseit.
- A mai korban azonban kibővül a meghatározás a nagyobb arányú "gépi megmunkálás" lehetőségével pl. az elektromos meghajtású gépek használatát.
- Mesternek az tekinthető, aki saját szakterületének kiemelkedő alkotója vagy valamilyen formában elnyerte ezt a címet (eddig munkájának elismeréseként, vagy alkotásai minősítésében).
- Kézműves további elnevezései: segéd, inas (kézműves tanulók korábbi elnevezései), illetve kontár (céh vagy iparendély nélkül készíti és értékesíti termékeit).

3. Népi kézműves:

- A kézművesek azon csoportja, akiknek munkájukat minden tekintetben a magyar nyelvterület magyar és nemzetiségi hagyományainak követése és azok mai korunkra való alakítása jellemzi.

4. Hagyomány:

- Hagyomány alatt általában az elődök örökségéből azokat a cselekvéseket, dolgokat értjük, amelyeket nemzedékről nemzedékre változatlan formában tesznek és készítenek az adott társadalom tagjai öröklés alapján.
- A hagyományok az adott társadalom értékrendjét, világszemléletét tükrözik.
- A hagyomány nagyszüleink, dédszüleink és a korábbi évszázadok magyar-nyelvterület magyar és nemzetiségi tárgykészítő kultúráját jellemzi. Ide tartozik a tárgyak formaviláguk, színük, díszítettségük, melyet mindig befolyásolt azok funkciója.
- A hagyomány követése egyik legfontosabb feladata a népi kézműveseknek. Ahhoz, hogy ezt a feladatot megfelelően tudjuk teljesíteni, első lépésként választott mesterségünk hagyományait meg kell ismernünk.
- Az ismeretek birtokában tudjuk csak mai életünk elvárásainak megfelelően alkalmazni, modern formában mind a tárgyak formájában, mind a díszítettség vonatkozásában.

5. "Portéka", "kézműves termék", "áru":

- Régi kifejezés a portéka, melyet az ingóságok, használati tárgyak megjelölésére is használtak. A ház felszereléséhez tartozó ingóságokat jelölték e szóval. Néha megkülönböztettek ágybéli portékát és ládabéli portékát is.
- A kézművesek portékáikat vásárokon értékesítették. A vásár előtti napokban szekérré pakolta "vásáros ládába" pakolta portékáit, majd értékesítette azokat a vásárokon.
- Mai szóhasználatban eltűnt a "portéka" és maradt az elkészült alkotások elnevezésében a "kézműves termék", "áru" elnevezés.
- A portékák, termékek az évszázadok alatt követve a technikai fejlődést, korszerű eszközigényeket, funkcióváltást, alakult a formájuk, a színük, a motívumaik és esetenként az alapanyaguk is.

6. Kézműves műhely:

- A kézműves termékek előállításának színtere. Minden esetben megfelelő helyszíne az elkészítendő tárgyaknak mind előállításra, mind átmeneti tárolásra. A készítés eszközei biztonsági előírásoknak megfelelően elhelyezhetők benne, valamint a kivitelezői munka balesetmentesen végezhető.
- A műhely alapterülete, megvilágítása, szellőztethetősége mesterségenként változó és jogilag szabályozott, melyek betartása egészségünk megóvása és a jó munkavégzés érdekében is fontos.
- A falazat, padozat és a nyílászárók alapanyaga, festése a jogszabályokban előírtaknak megfelel.
- Csatlakozik hozzá szociális helység és az előírásoknak megfelelő alapanyag- és készáruraktár.

KÉZMŰVES SZAKMÁK CSOPORTOSÍTÁSA

A kézműves termékek készítéséhez felhasznált alapanyagok alapján a legcélszerűbb a csoportosítás. Több olyan szakmát is felsorolunk, melyek ma már nem önálló szakterületek, vagy az évszázadok alatt megszűntek. Az átalakulásuknak, megszűnésüknek az oka elsősorban a gépipar térhódítása volt.

Több olyan szakmát is felsorolunk, amelyek valamikor kismesterség/"népi foglalkozás" volt, ma már önálló "szakmaként" művelik pl. virágkötészet. Természetesen vannak olyan szakmák is, amelyek kiegészítő foglalkozásoknak maradtak meg pl. kéregmégmunkálás.

A felsorolásban olyan szakmák is szerepelnek, amelyek ma már nem tartoznak a népi kézműves szakképzés mesterségei közé, bár onnan "nőttek" ki, mai korunkban kerültek át más szakmacsoportba.

1. Fafeldolgozó mesterségek régen és ma

- Ács, hajóács, malomács
- Asztalos, bútorkészítő

- Faesztergályos
- Hangszerkészítő
- Hordókészítő, kádár, bodnár
- Kerékgyártó, bognár, szekérgyártó, hintógyártó
- Képkerepező, tükörkerepező

2. Bőrfeldolgozó mesterségek régen és ma

- Szíjgyártó, bőrműves
- Nyerges, nyereggépző
- Bocskoros, varga, csizmadia, cipész, suszter
- Subakészítő, subavarró
- Tímár, bőrkészítő
- Dobgyártó
- Szűcs, bőrkesztyűgyártó, kucsmás

3. Növényi rostanyagot és szőr- szarufeldolgozó mesterségek régen és ma

- Fonó, szövő (vászon-, szőnyeg-, textilkárpit szövő), takács
- Szabó, ruhagyártó
- Kékgyártó, kelmegyártó
- Gombkötő, paszományos
- Csipkegyártó, csipkeverő
- Papírgyártó, papírgyártó
- Nyomdász, könyvkötő, könyvmásoló
- Kötélgyártó, kötélgépző
- Zsúp- és nádtetőkészítő
- Kárpitos
- Kártoló, gyapjúfonó
- Nemezgyártó, nemezelő
- Csapó, gubás, gubacsapó, gubagyártó
- Szűrszabó, szűrő
- Süveges, kalapos
- Gombos, gombgyártó (szaruból, kagylóhéjból)
- Fésűs, szarufésű-gyártó

4. Fémekkel dolgozó mesterségek régen és ma

- Aranyműves, ezüstműves, ötvös, ékszergyártó, drágakőcsiszoló
- Vésnök, pénzverő
- Bádogos (edény- és épületbádogos)
- Kovács, patkolókovács, szegkovács
- Lakatos
- Karosszerialakatos
- Órás

- Műszerész, varrógépműszerész
- Réz- és bronzműves, üstkészítő
- Öntő, harangöntő, kolomp-, csengőkészítő
- Ónműves, féंबरakás készítő
- Vasöntő, olvasztár, drótfonó, edénydrótozó

5. Agyag- és kőfeldolgozó, üvegekészítő mesterségek régen és ma

- Üvegfúvó, ólomüveg készítő, üvegöntő, síküvegekészítő
- Fazekas, gelencsér, korsós, tálás
- Tetőcserép,- és téglakészítés
- Kályhacserép készítés, kályhás
- Festő, szobafestő
- Tetőfedő cserepes
- Kőfaragó, kőműves

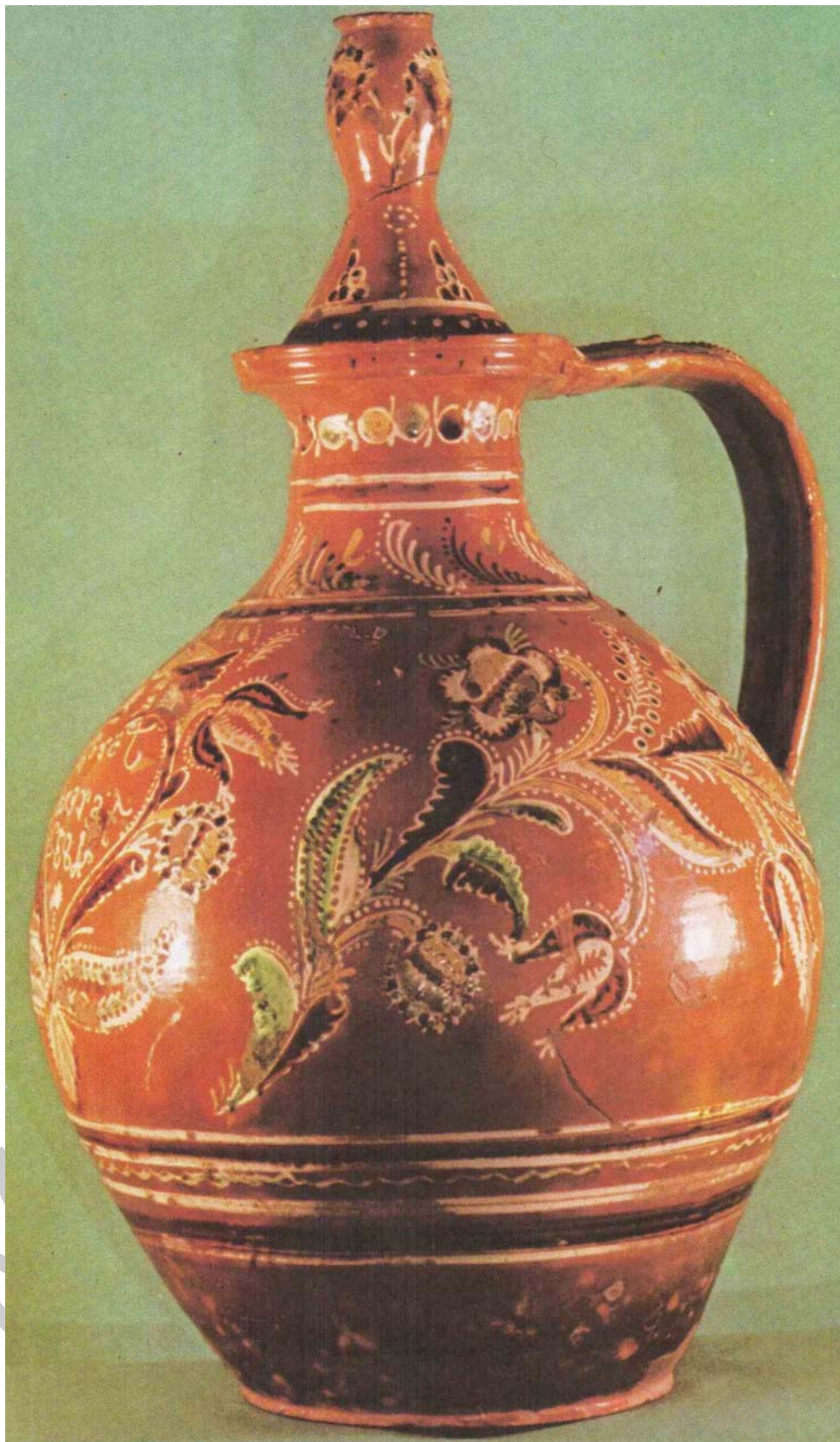
6. Egyéb kismesterségek, kiegészítő foglalkozások régen és ma

- Gyékény,- szalma,- csuhéfonás
- Játékkészítő, babakészítés
- Koszorúkészítő, virágkötészet
- Gyöngyfűzés
- Tojásírás
- Kéreg és taplómegmunkálás
- Vesszőmunkák (kosár-, varsa-, különféle kas-, bútor- és székfonás)
- Csont- és szarumegmunkálás
- Pásztorfaragás és egyéb fafaragások
- Lószőr munkák
- Teknő és csónakkészítés, maszkkészítés

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat

Az alábbi képeket áttanulmányozva sorolja fel írásban a régi és új fazekas-termék közötti különbségeket (funkció, díszítés, forma stb.), valamint a technikai azonosságokat.

1. ábra. Debreceni korsó 1832-ből

Közlés: Balassa-Ortutay: Magyar Néprajz

2. ábra. Kancsó 2010-ből (fotó: Csupor István)

Termék készítője: Kató Balázs fazekas, pályázati anyag a 2010. évi ONK-ra

2 feladat:

Az alábbi képeket áttanulmányozva sorolja fel írásban a régi és új bőrmunkák közötti különbségeket (funkció, díszítés, forma stb.), és a technikai azonosságokat.

3. ábra. Dunántúli női kődmön ujjak, 1800 évek vége

Közlés: Balassa–Ortutay: Magyar Néprajz

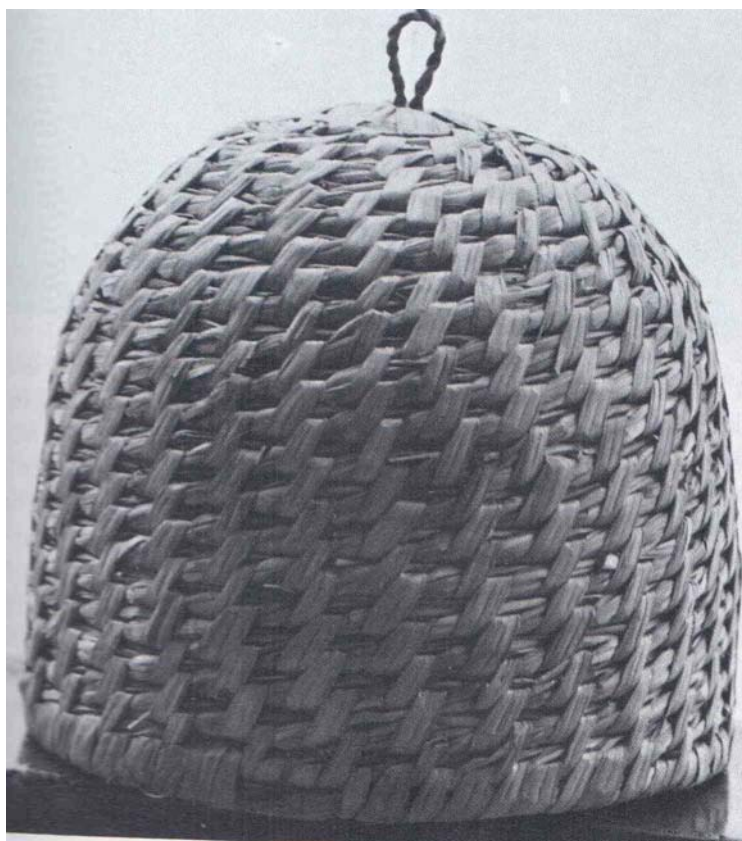

4. ábra. Hímzett bőrmunkák, 2010-ből (fotó: Csupor István)

Termék készítője: Joó Olga, tanuló (Nádudvari ÁMK), pályázati anyag a 2010. évi ONK-ra

3. feladat:

Az alábbi képeket áttanulmányozva sorolja fel írásban a régi és új szálasanyag-munkák közötti különbségeket (funkció, díszítés, forma, stb.), és a technikai azonosságokat.

5. ábra. Méhkas Észak Magyarországról, 1920-ból

Közlés: Balassa-Ortutay: Magyar Néprajz

6. ábra. Kas formák 2010.-ből (fotó: Csupor István)

Termékek készítője: Hodoroga Péter, pályázati anyag a 2010. évi ONK-ra

4. feladat:

Csoportosan látogassanak el múzeumba, skanzenba vagy tájházba. Gyűjtsenek adatokat választott szakterületük régi műhelyéről (alapterület, berendezések, biztonságos munkavégzés lehetőségei, stb.)

MEGOLDÁSOK

1. feladat:

- A két edény funkciója
- A színek különbözősége
- A díszítmények különbözősége
- A készítés technikai alapja, menetének azonossága, különbözősége
- A díszítés technikai azonossága és különbözősége

2. feladat:

- A két bőrmunka funkciójának különbözősége
- Az alapanyag és a díszítmény színének különbözősége
- A díszítmények különbözősége
- A készítés technikai menetének azonossága, különbözősége
- A díszítés technikai különbözősége

3. feladat:

- A különböző kasok funkciójának különbözősége
- A formák különbözősége
- A díszítmények különbözősége
- A készítés technikai alapja, menetének azonossága, különbözősége

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat:

Csoportos munkában sorolják fel és határozzák meg a kézművesség alapfogalmait!
Válaszukat írják le!

MUNKANYAG

2. feladat:

A tanultak alapján csoportos munkában válasszák szét a régi és az új mesterségeket!
Csoportokat írják le!

MUNKANYAG

3. feladat:

Sorolja fel az Országos Képzési Jegyzékben szereplő népi kézműves mesterségeket! Válaszát írja le!

4. feladat:

Írja le, hogy a népi kézműves munkája során milyen hagyományokat alkalmaz!

5. feladat:

Írásban sorolja fel a régi műhelyben található eszközöket, alapanyagokat! Végezzen írásban összehasonlító elemzést a régi és új műhely kialakítás feltételeiről, valamint eszközökről és alapanyagokról.

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

1. feladat:

Kézművesség

Kézműves

Népi kézműves

Hagyomány

"Portéka", "kézműves termék", "áru"

Kézműves műhely

2. feladat:

Ma is létező mesterségek:

Ács, asztalos, faesztergályos, hangszerkészítő, kádár bognár, képkeretező, szíjgyártó, bőrműves, nyerges, cipész, szűcs, szabó, kelmefestő, paszományos, nyomdász, könyvkötő, kárpitos, ötvös, kovács, karosszerialakatos, órás, műszerész, festő, kőműves, virágkötő, stb.

Népi kézműves szakképzés mesterségei:

Szövő, takács, csipkekészítő, nemezkészítő, fazekas, gyékény-, szalma-, csuhéfonás, vesszőmunkák (kosár-, varsa-, különféle kas-, bútor- és székfonás), bőrműves, stb.

3. feladat:

Csipkekészítő, fajtátékkészítő, faműves, fazekas, gyékény-, szalma- és csuhétárgy-készítő, kézi és gépi hímző, kosárfonó és fonottbútor-készítő, szőnyegszövő, takács, nemezkészítő, népi bőrműves

4. feladat:

A magyar nyelvterület magyar és nemzetiségi lakóinak hagyományait alkalmazzák a népi kézművesek a munkájuk során

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Balassa Iván – Ortutay Gyula: Magyar néprajz (Budapest, 1979)

Tárkány Szücs Ernő: Vásárhelyi testamentumok (Budapest, 1961)

<http://hu.wikipedia.org/wiki.hu>

AJÁNLOTT IRODALOM

Tárgyalkotó népművészet, szerk.: Bellon Tibor – Fügedi Márta – Szilágyi Miklós (Budapest, 1998)

Magyar néprajzi lexikon, szerk.: Ortutay Gyula (Budapest, 1977)

A magyar kézművesipar története, szerk.: Szulovszky János (Budapest, 2005)

A(z) 1004–06 modul 003–as szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
31 215 02 0010 31 01	Csipkekészítő
31 215 02 0010 31 02	Fajátékkészítő
31 215 02 0010 31 03	Faműves
31 215 02 0010 31 04	Fazekas
31 215 02 0010 31 05	Gyékény-, szalma- és csuhéjtárgykészítő
31 215 02 0010 31 06	Kézi és gépi hímző
31 215 02 0010 31 07	Kosárfonó és fonottbútor-készítő
31 215 02 0010 31 08	Szőnyegszövő
31 215 02 0010 31 09	Takács
31 215 02 0100 21 01	Kosárfonó

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

21 óra

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató